

ВЗАЄМОДІЯ МІЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

У Конституції України наголошується, що життя, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст, спрямованість діяльності держави(ст.3) [1]. В умовах формування України як соціально-орієнтованої, правової держави, коли послідовно скорочується дія адміністративних методів управління, директивних розпоряджень, поширюється вплив громадських спільнот, постає питання про розробку механізму взаємодії державних виконавчих органів і організацій громадськості. Активізація останнім часом діяльності громадських формувань з правоохоронними функціями може бути пояснена громадською зацікавленістю населення України у вирішенні складних проблем у галузі боротьби зі злочинністю і охороною громадського порядку. Про це свідчить поява в останні роки таких формувань, як асоціації народних дружин, робочі загони сприяння міліції, студентські загони самооборони [2, с.380].

У той же час у сфері взаємодії міліції і громадськості існують невирішені проблеми теоретичного, організаційного і юридичного характеру. Необхідні для практики наукові дослідження форм взаємодії органів внутрішніх справ і громадськості, їх ефективність вивчені далеко не повністю.

Характеристику системи взаємодії міліції з населенням слід починати з визначення понять «взаємодія» та «партнерство». Суттєвою ознакою партнерства є взаємодія двох або декількох суб'єктів з метою вирішення спільної проблеми [2, с.8].

Партнерство як один з видів взаємодії базується на очікуванні, що партнер по взаємодії буде вести себе у відповідності з очікуваннями співробітництва.

Взаємодія більш широке поняття і передбачає взаємний вплив, взаємобмін видами та результатами діяльності засновану як на співробітництві, так і на впливі або примусі однієї з сторін.

Взаємодія взагалі – це «філософська категорія, що відображає процеси впливу різноманітних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємо перехід, а також породження одним об'єктом іншого. Взаємодія становить вид безпосереднього або опосередкованого, зовнішнього або внутрішнього відношення зв'язку» [3, с.81].

Найбільш поширеним є поняття «взаємодія», розроблене військовою наукою. Наприклад, в Малій Радянській Енциклопедії воно сформульовано як «узгодження (координація) за ціллю, місцем та часом бойових дій» [4, с.366]. Більшість авторів, які досліджували в тому чи іншому ступені проблеми взаємодії в сфері охорони правопорядку та громадського порядку, а саме: Аксьонов А.А., Єрмаков К.К., Попов Л.Л. та ін., в основу підходу до поняття взаємодії поклали саме наведене вище формулювання.

Під взаємодією міліції і громадських формувань із залученням останніх до охорони громадського порядку можна розуміти як наявність між ними сталих контактів, які виникають та розвиваються на основі спільних

інтересів, так і спільну боротьбу з правопорушеннями, зміцнення громадського порядку і громадської безпеки [5, с.379].

Розглядаючи цілі, основні напрямки партнерства міліції і населення, у першу чергу необхідно усвідомити загальні принципи в теорії і практиці соціальної взаємодії. Основні принципи – це основні положення, які відображають найбільш суттєві, головні сторони і прояви взаємодії, стосунки і зв'язки, що встановилися в ній, або основні прояви суб'єктів взаємодії, які засновані на використанні знання та практичного досвіду взаємостосунків органів правопорядку і громадськості. Принципи формулюються в результаті пізнання природи та механізму взаємодії. Вони відображають зміст і взаємозв'язки основних компонентів взаємодії як системи [2, с.28].

Принципи взаємодії міліції з населенням поділяються на дві великі групи: загальні принципи та спеціальні або організаційно-технічні принципи.

До загальних принципів відносяться: добровільність, дотримання прав людини та громадянина, справедливість, гуманізм, науковість, правова упорядкованість, законність, публічність та гласність, рівноправність, плановість.

Групу спеціальних принципів, у свою чергу, можна розділити на дві підгрупи: принципи побудови системи взаємодії і принципи здійснення процесу взаємодії. До першої підгрупи відносяться принципи ієрархічності, функціональності, територіальності, нормованості. До другої підгрупи відносять цілеспрямованість, відповідальність, безперервність.

На сьогодні система законодавства України складається з таких нормативно-правових документів щодо регламентації партнерства міліції і населення.

Правовими засадами взаємодії органів внутрішніх справ і громадськості в сфері охорони громадського порядку є, перш за все, Конституція України (зокрема, ст.55, де зазначено, що «кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» [1]. Згідно зі ст.ст.342, 348, 350 Кримінального кодексу України, іншими законодавчими актами працівники правоохоронних органів та громадяни, які беруть участь в охороні громадського порядку, мають спеціальний захист [6]. Основою взаємодії є також закон України «Про міліцію»: ст.2 передбачає «участь у наданні соціальної і правової допомоги громадянам, сприяння в межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, організаціям при виконанні покладених на них законом обов'язків»; ст.3 – «діяльність міліції ґрунтується на... взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями і населенням»; ст.6 – «Державні органи, громадські об'єднання, службові особи, трудові колективи, громадяни зобов'язані сприяти міліції в охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю. Міліція має право для виконання покладених на неї завдань залучати громадян за їх згодою до співробітництва у порядку, встановленому законами, що регулюють профілактичну та оперативну-розшукову діяльність. Примусове залучення громадян до співробітництва з міліцією забороняється» [7].

Відповідно до статуту патрульно-постової служби міліції затвердженого наказом МВС України № 404 від 28 липня 1994 р., у п.91 обумовлюється, що патрульні і постові наряди зобов'язані:

– постійно взаємодіяти із громадськими формуваннями по охороні правопорядку і сприяти здійсненню покладених на них задач по забезпеченню порядку на вулицях і в громадських місцях;

– при спільному несенні служби навчати представників громадських формувань по охороні правопорядку прийомам і методам роботи по попередженню, виявленню і припиненню найбільш розповсюджених видів правопорушень, знайомити їх з оперативною обстановкою на території, що обслуговується.

Необхідно також зазначити важливість «Комплексної програми по удосконаленню роботи з кадрами і підвищення авторитету міліції». Розділ 8 цієї програми присвячений заходам у сфері зв'язків з населенням по підвищенню авторитету ОВС. Передбачається розробка і впровадження комплексу цільових заходів, спрямованих на зміцнення зв'язків із населенням і підвищення авторитету міліції.

До цих заходів відносяться:

1. Проведення моніторингових досліджень громадської думки про діяльність ОВС.

2. Розробка і впровадження правового механізму відновлення порушених працівниками міліції прав та інтересів громадян.

3. Розробка системи матеріального і морального забезпечення з метою більш широкого залучення громадян до охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю.

4. Підготовка фахівців за спеціальністю «Зв'язок ОВС із населенням і громадськими організаціями».

Відповідно до «Програми розвитку партнерських відносин між міліцією і населенням на 2000–2005 рр.» головною метою є досягнення партнерських взаємовідносин між населенням і міліцією для більш ефективного подолання антисоціальних явищ, усунення причин і умов спосення протиправних дій, профілактики правопорушень, забезпечення надійного захисту особи, держави і суспільства від протиправних дій [8].

Відзначимо важливість Указу Президента України від 16 червня 1999 р. «Про додаткові заходи щодо поліпшення діяльності органів внутрішніх справ та громадських формувань з охорони громадського порядку», що певною мірою сприяв усуненню прогалин в цій сфері, що утворились через втрату чинності більшості нормативних актів часів Радянського Союзу.

Згодом був прийнятий Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р., що регламентує порядок створення громадських формувань з охорони громадського порядку [9].

Крім того, умови і зміст взаємодії між органами внутрішніх справ (міліцією) і представниками громадськості визначено у ст.11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [10], у Законі України «Про звернення громадян» [11], в наказі МВС України № 197 від 15 березня 2001 року

«Про затвердження Інструкції з організації роботи органів внутрішніх справ України по забезпеченню взаємодії з громадськими формуваннями по охороні громадського порядку» [12], в наказі МВС України № 19 від 6 січня 1994 р. «Про затвердження Інструкції про організацію роботи позаштатних дільничних інспекторів міліції» [13], та інших відомчих нормативних актах.

Взаємодія виконавчих органів державної влади, особливо міліції, і громадськості з питань охорони громадського порядку протікає у чітко визначених формах. Під формою слід розуміти спосіб зв'язку елементів у єдине ціле. Найбільш поширеними формами зв'язку міліції з громадськими формуваннями є:

1. Спільна розробка і здійснення заходів щодо боротьби з правопорушеннями і охорони громадського порядку.
2. Узгодження самостійних дій щодо боротьби з правопорушеннями і охорони громадського порядку.
3. Обмін інформацією, яка викликає взаємний інтерес (інформаційна взаємодія).
4. Проведення громадськими формуваннями заходів за ініціативою міліції.
5. Допомога з боку працівників міліції громадським формуванням у здійсненні заходів щодо боротьби з правопорушеннями і охорони громадського порядку [5, с.380].

Розрізняють такі організаційні форми участі громадськості в охороні громадського порядку:

1. Масові громадські організації (профспілки, добровільні громадські товариства – сприяння обороні, мисливців і рибалок, охорони природи, тощо).
2. Організації і органи громадського самоврядування: квартальні та вуличні комітети, ради сприяння сім'ї та школі, батьківські ради, ради ветеранів праці, громадського виховання неповнолітніх.
3. Спеціальні громадські формування по охороні громадського порядку (добровільні народні дружини, товариські суди, громадські пункти охорони порядку).
4. Позаштатні працівники міліції.

Однією з найбільш масових форм участі громадськості в боротьбі з правопорушеннями є добровільні народні дружини по охороні громадського порядку. Діяльністю ДНД керують органи місцевої влади. Правоохоронній практиці відомі декілька видів добровільних народних дружин, які відрізняються за своїм функціональним призначенням. Це територіальні і спеціалізовані ДНД. Територіальні народні дружини закріплюються за меншими територіями (зонами, дільницями) для постійного їх обслуговування. Такими територіями найчастіше є мікрорайон, парк, вулиця.

Спеціалізовані народні дружини організують з метою підвищення ефективності боротьби з окремими видами правопорушень. Широкого розповсюдження набули спеціалізовані ДНД по охороні громадського порядку, контролю за безпекою дорожнього руху, добровільні формування пожежної охорони.

У системі громадських суб'єктів боротьби з правопорушеннями важливу роль відіграють громадські пункти охорони порядку і їх ради.

В охороні громадського порядку беруть участь також товариські суди. Це виборні громадські органи, головним завданням яких є попередження правопорушень, виховання громадян шляхом переконання і громадського впливу, створення обстановки нетерпимості до порушень дисципліни і громадського порядку. Товариські суди створюються на підприємствах, в установах, організаціях за рішенням загальних зборів трудового колективу [14, с.11].

Таким чином, актуальною проблемою, з вирішенням якої пов'язано зміцнення демократичних засад суспільства, є поліпшення взаємовідносин між населенням і міліцією. Це поясняється наступним: по-перше, існують різні концептуальні підходи щодо взаємодії міліції і населення, тому при розробці програм їх співпраці важливо виявити можливості кожного з них; по-друге, протягом 90-х років поряд зі старим за формою, але новим за змістом співробітництвом з'явилися нові форми і способи взаємодії, які потребують ґрунтовного якісного аналізу та узагальнення; по-третє, поширюється обмін досвідом роботи між працівниками міліції України і поліцією зарубіжних країн як на рівні керівництва, так і між місцевими відділами поліції (міліції); по-четверте, існує потреба поглибленого вивчення та розробки рекомендацій щодо використання зарубіжного досвіду взаємодії поліцейських структур та громадян з урахуванням особливостей менталітету українського суспільства.

Список літератури: 1. Конституція України // ВВРУ. 1996. №30. Ст.141. 2. Бандурка О.М. та ін. Партнерські взаємовідносини між населенням та міліцією: Підручник. Х., 2003. 3. Философский энциклопедический словарь / Под общей ред. П.Н. Федосеева, С.М. Ковалева. М., 1980. 4. Малая Сов. Энциклопедия: 3-е изд. Т.2. М., 1958. 5. Бандурка О.М., Соболев В.О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ: Підручник. Х., 2000. 6. Кримінальний кодекс України // ВВРУ. 2001. № 25–26. Ст.131. 7. Про міліцію: Закон України // ВВРУ. 1991. № 4. Ст.20. 8. Про затвердження Програми розвитку партнерських відносин між міліцією і населенням на 2000–2005 роки: Рішення колегії МВС України від 16 грудня 1999 року №8/КМ. К., 1999. 9. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22 червня 2000 р. // ВВРУ. 2000. №40. Ст.338. 10. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України // ВВРУ. 1992. №22. Ст.303. 11. Про звернення громадян: Закон України від 19 березня 1997 р. 12. Про затвердження Інструкції з організації роботи ОВС України по забезпеченню взаємодії з громадськими формуваннями по охороні громадського порядку: Наказ МВС України № 197 від 15 березня 2001 р. К., 2001. 13. Про затвердження Інструкції «Про організацію роботи позаштатних дільничних інспекторів міліції»: Наказ МВС України від 6 січня 1994 р. № 19. К., 1994. 14. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ / За ред. В.І. Олефіра. К., 1999. 15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. // ВВРУ. 1997. №24. Ст.170. 16. Адміністративна діяльність. Частина особлива: Підручник / За ред. О.М. Бандурки. Х., 2000. 17. Колпаков В.К. Взаимодействие милиции и общественности в сфере правопорядка. К., 1993.

Надійшла до редколегії 01.08.04